



Ricardo Bescansa Castilla (1888-1965)

Un bueués na industria químico-farmacéutica

Arturo Sánchez Cidrás

En Bueu aínda hai quen se lembra dos Bescansa ligados ao pazo de Santa Cruz pero poucos son os que coñecen a orixe desta unión e moitos menos os que saben que un dos seus membros máis significados é nado en Bueu.

Comezaremos por pescudar sobre a chegada da familia Bescansa a Bueu. Para iso temos que remontarnos á primeira metade do ano 1887. Ricardo Bescansa Bescansa, un rapaz novo que cinco anos atrás se licenciara en Farmacia (16-2-1882) pola Universidade de Santiago e que posteriormente se doutorara pola Universidade Central de Madrid

achégase a Bueu coa intención de instalar unha Botica. Para iso aluga unha casa situada na rúa da Praia nº 115, actual Montero Ríos, que pertencía a Carmen Agulla Solabarrieta, casada co médico, Manuel Pérez Lapido. Correspóndese coa actual casa de “Cabanillas”, ao lado oeste das dependencias do Museo Massó no que no seu momento fora fábrica de salga coñecida como “Almacén de Piñeiro”¹.

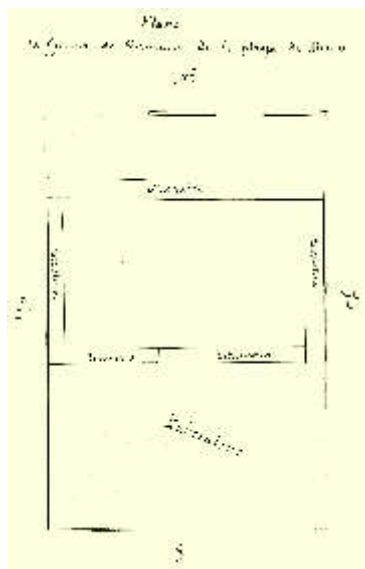
O 22 de marzo de 1887, Ricardo Bescansa presenta unha instancia no concello, acompañada dos documentos esixidos, para que o señor Alcalde lle solicite ás autoridades competentes a data para que se



¹ As pías pódense observar hoxe en día como dependencia anexa ao Museo Massó.

practique a inspección previa que se precisa para abrir a “oficina de farmacia”.

Nos documentos que adxunta están a compulsa notarial do título de Farmacia así como dun plano simple onde se aprecia de forma clara as tres partes consideradas imprescindibles na época: A zona de atención ao cliente, a propia farmacia e o Laboratorio para a preparación de “fórmulas maxistras”, lugar que tamén serviría de 'rebotica' ou zona de faladoiro. Así mesmo na documentación tamén hai un minucioso listado tanto de “substancias simples” para realizar as fórmulas maxistras, como “de medicamentos compostos e oficinais” sen esquecerse dos aparellos e instrumentos para un bo funcionamento do laboratorio: Alambiques, balanzas, retortas, matraces, fornos portátiles, etc.



Esbozo da botica

médicos da localidade: Manuel Pérez Lapido, José Massó Ferrer e Manuel Riobó Guimeráns. A inspección foi máis minuciosa do esperado xa que durou dúas horas pero, como era previsible, rematou coa certificación favorable da inspección e do concello.

Cando faltaba moi pouco para cumprir un ano coa farmacia aberta, nun día agridoce para a familia Bescansa, naceu o noso personaxe Ricardo ...

Ricardo Demetrio José Bescansa Castilla, nace na rúa da Praia ás nove da noite dun xoves, dous de febreiro de 1888. A súa nai, Engracia Castilla

Durán, tivo un parto dificultoso pois foi na casa, eran xemelgos e, para complicalo máis, un deles estaba morto.

Se nos remontamos ás orixes familiares do neno, veñen, polos Bescansa, da poboación Navarra de Sangüesa e, polos Castilla da oscense Calviá, pero ambas asentadas facía máis de corenta anos na Coruña e Pontevedra, respectivamente. Ricardito pasou os seus primeiros anos tendo como “parque de xogos” o areal da praia que estaba fronte a vivenda-botica. Pero a estancia da familia Bescansa-Castilla en Bueu foi relativamente curta, uns oito anos, xa que desde xuño de 1895 estaba de farmacéutico Luís Prieto Mesía que establecera a súa botica na rúa do Príncipe nº 136, actual Eduardo Vincenti, que a adquirira, por compra ante notario, a Ricardo Bescansa Bescansa, pai do noso protagonista.

E será a partires dos oito anos cando Ricardo Demetrio Bescansa Castilla tome contacto, que será definitivo, coa cidade de Santiago de Compostela. Nela comezará o seus estudos primarios, secunda-



D. Perfecto Feijóo

Como era de esperar, a resposta por parte das autoridades foi rápida, pois a farmacia xa estaba totalmente operativa e urxía o visto bo. Así tres días despois, ás 9 da mañá do 25 de marzo de 1887 están para facer a inspección o Subdelegado de Farmacia para Pontevedra, o coñecido farmacéutico D. Perfecto Feijoo Poncet, acompañado do alcalde de Bueu, Jaime Bolívar, e como testemuñas os



rios e rematará na universidade compostelá licenciándose en Farmacia.

No 1909, cando tiña que presentarse no alistamento para o servizo militar, aparece nas listas de Bueu pois aquí nacera. Pero na Acta da sesión de alistamento fíxose constar, por parte do Síndico, que levaba máis de dez anos sen residir entre nós, xa que o facía na casa dos seus país en Santiago de Compostela polo que non houbo problema para excluído e que este fora formando parte dos mozos a quintas do concello compostelán.



A Farmacia Bescansa en Santiago

Ao ano seguinte, 9 de marzo de 1910, na capela santiaguesa do Pilar, casa con Felisa Martínez Sampelayo. Por esas datas xa levaba un tempo traballando co seu pai no que aínda hoxe é Farmacia Bescansa da Praza do Toural no casco vello santiagués. Farmacia que fora fundada en 1843 polo catedrático e Reitor da Universidade Antonio Casares Rodríguez. Esta a herdara o seu fillo, Demetrio Casares Teijeiro que lla vendeu ao seu parente Ricardo Bescansa Bescansa. Ademais do vínculo familiar, a relación de Demetrio Casares con Ricardo Bescansa (pai) era grande pois lle puxo como segundo nome o de Demetrio, na súa honra, tal e como consta na partida de nacemento.

Ricardo Demetrio, seguindo a estela do seu avó Fermín Bescansa Medioroz que en 1812 instalara un laboratorio de farmacia na Coruña, decide crear (1917) un laboratorio nunha dependencia anexa á farmacia R. Bescansa. Este sería xérmolo dunha industria farmacéutica con produtos moi coñecidos en moitos países do mundo. Pouco despois, os Laboratorios R. Bescansa montaron unha fábrica en Vilagarcía para obter específicos derivados das algas como laxantes, pastillas dixestivas, etc.

Hoxe, os seus herdeiros, teñen factoría no polígono de Tambre-Santiago de Compostela e continúa con renovados produtos farmacéuticos e cosméticos.

A calidade dos seus preparados pronto atoparon recoñecemento internacional, como o que acadou a Loción capilar “Tornatón” que na “Exposición de Economía Doméstica” celebrada en París, obtivo a



medalla de ouro e cruz insigne. Ricardo D. J. Bescansa Castilla soubo conxugar a investigación, o mundo da saúde, a visión empresarial e a mercadotecnia. Foi pioneiro na publicidade utilizando recursos novidosos e altamente sofisticados para a época, ademais da propaganda en case todos os xornais e revistas. Como mostra, algún exemplo significativo como o acontecido o 9 de marzo de 1928, en Madrid “varias señoritas vestidas de enfermeiras, repartiron polas rúas

mostras gratuítas do laxante Bescansa”. Foron unhas 80.000 doses. Espertou un grande rebumbio e saíu a noticia en toda a prensa e ata se chegaron a sortear nos principais cines españois centos de bonecas “repartidoras do Laxante Bescansa”. Ou como nas festas do



apóstolo de 1933 a avioneta de “LAXANTE BESCANSA” (as letras ían pintadas na parte inferior das ás) evolucionou por todo Santiago antes de dirixirse ás praias do norte da provincia.



A empresa farmacéutica cada poucos anos sacaba ao mercado novos ou actualizados produtos dentro da liña de xaropes, laxantes, etc. que teñen a peculiaridade de seren elaborados a partires de produtos naturais, e non era raro ler publicadas autorizacións para a venda destes. Por exemplo, no maio de 1937 cando a Xunta Provincial de Economía e Abastos da Coruña autorizaba a Ricardo Bescansa para vender o frasco de “jarabe Riche al precio de 6 pts. Incluído timbres”.

Ou ao ano seguinte, tamén en maio, dábase autorización para a súa venda ao público do produto Laxante Bescansa Normal UM. E así poderíamos seguir unhas cantas veces máis ao longo da traxectoria destes Laboratorios. No seu labor de empresario tamén hai que sinalar o seu papel de socio fundador en 1926 da sociedade Hotel Compostela S.A. do que posteriormente sería o Presidente do Consello de Administración durante dous lustros.

Pero o papel humano e social de Ricardo D. Bescansa non se cinguiu ao seu labor como boticario ou coma industrial empresario farmacéutico pois ao longo de máis dun decenio tivo períodos de participación activa na gobernanza municipal da súa cidade de acollida. Comezou, sendo alcalde José Díaz-Varela Losada, naquel xaneiro de 1926 en que se precisaba cubrir cinco vacantes de concelleiros e o gobernador civil nomeouno xunto a outros catro. Á semana seguinte xa se ocupaba da carteira de Hixiene dentro da Comisión permanente municipal.



Hotel Compostela



FARMACIAS
PTAS. 2.10

Modernas y potentes máquinas trabajan diariamente produciendo millones de comprimidos del

Laxante
Bescansa

Algo semellante lle ía a ocorrer no 1936 ao ser nomeado como membro da comisión xestora. Ao longo do tempo (no 1940 seguía de concelleiro) pasou por diversos postos de relevancia na actividade municipal do consistorio santiagués, entre eles, como tenente de alcalde.

No seu labor coa cultura cabe destacar o apoio á mesma dentro do concello pero sobre todo como Presidente do Casino compostelán, patrocinando eventos e entidades deportivas ou coa creación da Revista de contidos médico-farmacéuticos: “Archivos Bescansa”.

No campo das artes deulle unha grande sorpresa ao público xeral compostelán, que non coñecía a súa faceta de acuarelista, cunha exposición no Salón Isabelino (Salón Amarelo) do Casino de Santiago.

Esta exposición coincidiu no tempo (1943), ou máis ben se fixo por iso, co centenario da Farmacia Bescansa. Na loxa que na prensa se fai das trinta obras expostas cabe destacar: “Ricardo Bescansa, químico e alquimista e por tanto buscador da pedra filosofal, é ao mesmo tempo un temperamento que sinte e expresa con toda plenitude a emoción da arte. A súas augarelas frescas, límpidas, serenas e transparentes son unha interpretación fidedigna da paisaxe galaica...”

Outra faceta, esta si máis coñecida en Santiago, era a de benfeitor en favor dos máis desfavorecidos da vida santiaguesa pois, para paliar as necesidades destes, aportaba cuantiosos fondos a todas as institucións de caridade e comedores sociais da cidade: “Auxilio Social”, “Cáritas”, Asilo, etc. Soado era o amparo dos comedores extraordinarios con “sobremesa ás dúas comidas” nas festividades relevantes, como o Nadal.





Pazo de Santa Cruz

Ricardo volve á orixes...

Ricardo sempre debeu ter unha carencia coa súa terra natal, un sentimento de pertenza a un lugar aniñado no seu corazón que de feito, cando puido, fíxose co maior emblema patrimonial civil de Bueu como é o pazo de Santa Cruz. A familia Pimentel entroncara cós De la Rúa, construtores do pazo, cando Casimiro Antonio Pimentel Soutomaior casou con Juana Luisa De La Rúa Aldao y Taboada Mondragón. Pero sería o seu fillo Pedro Pimentel Soutomaior Rúa e Aldao o primeiro Pimentel que tomara posesión do Morgado da casa de Santa Cruz e Castrelo en 1808; logo pasaría a Melitón Pimentel Soutomaior Alfeirán casado con Andrea Abeleira e, no primeiro terzo do século vinte, vivía nel o maxistrado Joaquín Pimentel Abeleira e a súa muller María Gil e unha parte da súa familia (filla Josefina, fillo Luís, nora Concepción e neta M^a Luisa).

Ante a precariedade de espazo o seu fillo Luís, médico de profesión, pasou a vivir coa súa familia, primeiro en Pescadoira e logo á rúa Eduardo Vincenti na casa que fora da mestra Matilde Bares. Pouco tempo despois morren os pais; en novembro de 1933 María e agosto de 1935, Joaquín Pimentel. Aos problemas de reparto da herdanza e a que a filla comezou a padecer o illamento e precariedades do

pazo, fixeron que optaran pola venda do mesmo.

Tanto Luís Pimentel Gil coma o seu irmán Joaquín, farmacéutico, eran coñecidos de Ricardo Bescansa pola procedencia e por ser este último compañeiro de facultade. Polo que cando puxeron á venda o pazo chegaron rapidamente a un acordo que se plasmou coa merca do mesmo en escritura pública o 18 de xaneiro de 1945, pola cantidade de 150.000 pesetas.

Tras unha reconstrución dirixida polo arquitecto Robustiano Cochón, Santa Cruz pasou ser un lugar de repouso e veraneo da familia Bescansa.

Durante anos o pazo foi punto de reunión de familiares e amigos, principalmente a finais de setembro na celebración da festa de Santa Efixenia, santa negra que se venera dende 1941 na capela que esta ten.

Entre os amigos máis próximos de Bueu estaban os irmáns Francisco e Salvador Lago Carballal, Ángel Maneiro, Padín e o matrimonio Francisca Bolívar Sequeiros e José M^a Castroviejo Blanco-Cicerón. Pero entre o centenar de comensais tamén estaban as familias dos Vázquez Molezún, Condes de Bugallal, do Conde de Canalejas (Julián Pérez Estes), de Martínez de la Riva, de García Borregón, de López Companioni e un longo etcétera da sociedade galega.



Celebración de Santa Efixenia



Portalón cos músicos en Santa Cruz

O alcalde de Bueu, José M^a Massó García, escribelle unha carta a Ricardo Bescansa en calidade de alcalde e amigo para indicarlle que había pouco tempo fora inaugurada a capela dos Santos Reis (4-10-1953) e que para a mesma se precisaban “*catro músicos [...] ou ben dous músicos e dous santos*” que da antiga capela dos Santos Reis “*Temos antecedentes de que D. Melitón Pimentel recolleu dez destas figuras en pedra, hai 50 ou 60 anos, colocándoas en Sta. Cruz*”. Logo indicálle que no caso de doalas, ao igual que tiñan feito algúns veciños



Pazo de Santa Cruz

con outros elementos, constarían todos nunha placa de bronce. Non temos constancia de resposta oficial ou particular a este requirimento pero si coñecemos que non houbo tal doazón. Quizais fora por non desprenderse dun ben particular que estaba adornando unha das portas do pazo e/ou porque, tal como lle indicaba o alcalde, servirían para colocalas na parte traseira da capela o que Ricardo puido considerar como lugar pouco relevante.

A familia Bescansa mantivo a propiedade do pazo durante uns 37 anos. Pasou, por herdanza, a mans dos seus fillos a partires de 1965 e, a inicio do anos oitenta do século XX, foi vendido por estes a Germán Cervas Díez.

Polo traballo e esforzo empresarial o bueués Ricardo Bescansa gozou dun amplo recoñecemento social e profesional. E tamén de grandes alegrías persoais como o seu matrimonio con Felisa Martínez coa que tivo sete fillos, e do papel exitoso destes no mundo empresarial, da medicina, avogacía, etc. Esta alegría, como avó que foi, viuse reforzada por unha morea de netos e bisnetos.



Pero tamén a dor da separación dos achegados como o seu pai, a súa nai (1945), o seu irmán José (1938), etc. fixo efecto no ánimo e na saúde de Ricardo Demetrio José Bescansa Castilla, sobre todo coa morte da súa muller (7-11-1961) data de referencia onde a súa saúde comezou a ter problemas que, con altibaixos, o levaron ao seu pasamento o 14 de novembro de 1965. Santiago de Compostela perdeu a un dos seus benfeitores e Bueu a un dos seus fillos.